

Dunyo
adabiyoti
kutubxonasi

Юлиан Семёнов

Тирик
қолиш
бўйрилган

Юлиан Семёнов

Тирик
қолиш
буюрилган

Тошкент
2016

УЎК: 821.512.133-3
КБК: 84(2Рос=Рус)6
С – 43
Семёнов, Юлиан

Тирик қолиш буюрилган: роман. Юлиан Семёнов / Таржимон Абдуворис Абдумажидов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2016. – 480 б.

ISBN 978-9943-27-775-5

Муаллиф «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси» романининг узвий давоми бўлган ўзининг янги «Тирик қолиш буюрилган» деб номланувчи асарида гитлерчилар рейхининг ўлим олдидаги талвасасини, фашизм пешволарининг ўз ҳаётларини сақлаб қолиш йўлида ҳар қандай қабиҳликдан ҳам тоймай қилган беҳуда уринишларишни тасвирлайди.

УЎК: 821.512.133-3
КБК: 84(2Рос=Рус)6

Рус тилидан
Абдуворис Абдумажидов
таржимаси

ISBN 978-9943-27-775-5
© Юлиан Семёнов, «Тирик қолиш буюрилган». «Янги аср авлоди»,
2016 йил.

СЎНГГИ ҲЙИННИНГ БОШЛАНИШИ

– «Майбах-3»га борамиз, – деди Мюллер ҳайдовчига. – Лекин илтимос, тезроқ ҳайданг, Ганс.

«Майбах-3» – рейх Бош штабига қарашли Гелен бошчилигидаги «Шарқ чет эл армиялари» разведка бошқармасининг Потсдамда жойлашган биносининг махфий номи эди; бу ерда, қарағайзор ўрмонда фельдмаршал Кейтелнинг, штаб бошлиги Гудерианнинг қароргоҳи, генерал Хойзингернинг оператив бошқармаси ва вермахтнинг фикрловчи трести – генерал полковник Йодль аппарати жойлашганди.¹

Мюллер орқадаги ўриндиққа суяниб олди. Ҳайдовчи Ганс кейинги уч йилдан бери унга хизмат қиларди; худди итдек содиқ эди; группенфюрернинг ўғли Фрицни жудаям яхши кўради, отаси тақиқлаб қўйган бўлишига қарамай, болани мактабдан уйига олиб бориб қўяди, ой сайин ўзи қишлоғига бориб, отасининг фермасидан Мюллерга қишлоқчасига қўлбола қилиб дудлаб тайёрланадиган чўчқа ёғидан олиб келади.

...Фриц ўқиётган мактаб ишларини кузатувчи гестапо туман бўлимининг бошлиғи бундан олти кун

¹ Икки йилдан кейин Кейтель билан Йодль Нюрнберг трибунали ҳукмига мувофиқ дорга осилади, тўрт йилдан кейин уларнинг ходими генерал Хойзингер НАТОнинг Гарбий Германиядаги кучлари кўмондони, генерал Гелен Германия Федератив республикаси разведкасининг бошлиғи қилиб тайинланади. Гудериан эса бундесвернинг бош ҳарбий назариётчиси бўлади.

аввал группенфюрер қабулига ёзилиб, ўқитувчилар жамоасига қўшиб қўйилган айғоқчининг рапортни стол устига қўйганди. Рапортда Фрицнинг чўнтак та-роғини синдириб бурнига қистириб олиши, сочини пешанасига тушириб туҳматга тўла «Диктатор» филь-мидаги Гитлери масхаралаб тасвирлаган америка-лик разил Чаплинга ўхшаб олиб: «Ҳар бир немис ер олиш ҳуқуқига эга!», «Ҳар бир олий ирқ вакили иш билан таъминланади!», «Герман миллатидаги буюк рим империясининг ҳар бир фуқароси жаҳонда энг бахтиёр одам ва у сўнгги томчи қони қолгунча ўз озодлигини ҳимоя қилишга тайёр!» – деган муқаддас шиорларни Гитлерга хос овоз билан бақариб айтиши баён қилинганди. Фриц Мюллер бу муқаддас шиор-ларга ўзича изоҳ беради; биринчисига – «қабристон-дан бир метр ҳажмида!», иккинчисига – «энг яхши концлагерда!» учинчисига «агар рад этса, биз уни тезда дорга осамиз!» – деб қўшимча қиларди.

Туман бўлимининг бошлиғи ҳали анчагина ёш эди, ҳозир Германияда қабул қилинган ўзаро муносабат қонун-қоидаларидан унчалик хабардор эмасди. Шунинг учун ҳам у машинкада бир нусхада босилган ах-борот хизмат пиллапоёси бўйлаб тезда кўтарилишда ўзига ёрдам бермаслиги мумкин эмас, деб ўйларди соддадиллик билан.

– Раҳмат, дўстим, – деди Мюллер бармоқларининг учлари музлаб қолаётганини сезиб чаккасига босар-кан. – Сиз ҳақиқий ўртоқ сифатида иш юритибсиз... Бошқа одам бўлганда, менга бўлган ҳурмати юзаси-дан айғоқчини бартараф этиб, рапортни ёқиб ташла-ган ва ҳаммасини бости-бости қилиб юборган бўлар-ди... Лекин бу касални яшириш деган маънони берган бўларди; бутун вақтини миллий ишимизга сарфла-ётган отанинг хонадонидан тантиқ ўсган падар лаъ-нати яна қанақанги қилиқ чиқаришини ким билади

дейсиз... Бизнинг динимиз – ҳақиқат, фақат ҳақиқат! ССнинг қардош одамлари ўртасидаги муносабатлар ҳақида гап кетганда ҳақиқатдан бошқа ҳеч нарса бўлиши мумкин эмас... Мен сизни Кенигсберг гестапоси бошлигининг ўринбосари лавозимига тайинлайман, навбатдан ташқари унвон ва СС обергруппенфюрери Кальтенбруннернинг буйруғи асосида бериладиган ташаккурнома билан табриклайман...

– Хайль Гитлер!

– Хайль Гитлер, дўстим, хайль Гитлер... Сиздан илтимос, менга битта масалада ёрдам қилворинг – шунчаки бир дўстона юмуш...

– Хизматингизга тайёрман, группенфюрер!

Мюллер кулимсираб қўйди:

– Албатта, ўз-ўзидан тушунарли... Хизматимга тайёр бўлмаганингизда, балки, кечалари ваҳимада мижжа қоқмай ётган бўлардингиз... Сизга эса ажойиб тушлар кўриш имкони бериляпти, гаров ўйнайман, тушингизга қушлар тез-тез кириб турса керак-а? Гаров ўйнаб айтаманки, сокин куз ҳукмрон бўлган Бавариядаги кўллар узра учаётган оққушлар тушингизга кириб туради.

– Нимагадир оққушларни эслолмаяпман, группенфюрер... Умуман тушларимни яхши эслаб қололмайман. Уйғониб кетганимда аллақандай қувончли бир нарса хотирамда тургандек бўлади-ю, кейинчалик кундалик юмушларга берилиб кетиб, кечаси кўрган тушларимни мутлақо унутиб қўяман...

– Кундузи яхши туш кўриб бўлмайди, – деди Мюллер. – Кундузги мудраш тўқликдан келиб чиқади, қорнинг тўқ бўлганидан кейин бўлмағур нарсалар кўзингга кўринаверади... Хўш, сиз бугун шундай қилингики, аблаҳ Фриц фольксштурм туман бошқармасига чақирилиб, Шарқий фронтга жўнатилсин. Мен энди унинг дийдорини кўришни истамайман, тушунарлими? Герман

миллатининг буюк фюрери, фронтда ва мамлакат ич-карисидаги барча ғалабаларимиз ижодкорининг манзилига беадаблик қиладиган ҳар қандай кимсани асло кечирмайман. Кейин менга қўнғироқ қилиб – адъютант Шольц сизни мен билан улайди – Фриц қайси йўлдан, қай вақтда, қайси йўналиш бўйича, қайси қисмга жўнатилганини айтасиз. Гапларимни тушуняпсизми?

– Ҳа, группенфюрер!

У товонларини бир-бирига уриштириб орқасига ўгирилганда Мюллер ҳайратда қолди: гестапо туман бўлинмаси бошлигининг калласи худди ҳайдовчи Гансникига ўхшарди; сочи тақа шаклида олинган, бўйни жудаям узун, йўғон, калласи суякдор эмас, аллақандай чўзинчоқ бир нарса...

...У ўғлини йўқ қилишни Рихард Шапсга топширди; Мюллер фақат йигирманчи йилларда ўзи иш бошлаган Мюнхен жиноий ишлари полицияси – «крипо»даги эски қадрдонларинигина эмас, балки босқинчилик бўйича мутахассис ҳисобланган учта жиноятчи: Рихард Шапс, Роберт Грундрегер ва Йозеф Руани ҳам ҳар эҳтимолга қарши «захирада» сақлаб турарди; Мюллер уларни фақат камералардаги маҳбуслар орасидагина эмас, балки эркинликда юрувчи жиноятчиларнинг катта жиноят тайёрланаётгани ҳақида РСХА¹ га олдиндан хабар берувчи махсус агентлар сифатида «крипо»нинг тўртинчи бўлинмаси рўйхатига киритиб қўйганди.

...Фриц Одерга яқин жойда ўлдирилди; бу – фронтда ваҳший большевикларга қарши курашда кичик Мюллернинг буюк Германия манфаати йўлида қаҳрамонона ҳалок бўлгани ҳақидаги хабар тарқалишига кафолат берарди.

(Гестапо туман бўлинмасининг бошлиғи Кенигсберг-да йўқ қилинади, бу ишни Йозеф Руа амалга оширади; Фриц ҳақида рапорт ёзган даракчини, шунингдек, ўғли-

¹ РСХА – Империя хавфсизлиги бош бошқармаси.

нинг қилиқлари тўғрисида огоҳ бўлиш мумкин бўлган унинг энг яқин учта ўртоғини Грундрегер гумдон қилади; Фрицнинг партадоши Питер Бёнешни эса ҳозир у даволанаётган касалхонадан чиққач, Шапс ўлдиради.)

«Агар боланг ўн бешга киргандан кейин сенга дўст бўлолмаса, – деди ўзича Мюллер, – агар у отаси билан тил топишолмаса, демак, у сенга бегона ҳисобланади. Қондошлик масаласи билан Геббельс шуғулланаверсин, ўзини эҳтиётловчи фаросатдан маҳрум бўлган бир ёшгина нокасни деб, камерада оёқдан осилиб туриш – фюрернинг янги қонуни бўйича мени худди мана шундай қисмат кутиши мумкин эди – ўзим амал қилиб яшаётган орзуларимга нисбатан сотқинликдир. Агар бу ҳақда Шелленберг билиб қолгандами, бугуннинг ўзида мени ертўлада қийнаётган бўлишлари мумкин эди. Агар олло-таоло кишини жазоламоқчи бўлса – аввал уни фаросатдан маҳрум этаркан, Фрицни олло-таолонинг ўзи жазолади. Мен эмас!»

...Мюллер «Шарқнинг чет эл армиялари» разведка бошқармаси жойлашган икки қаватли қизил гиштин бино олдида машинадан тушаркан, пластмассадан ишланган қутичани Гансга узатди:

– Бутербродни еб ол, ўғлим, орасида мазали колбаса билан сен Магдебургдан келтирадиган лаззатли, чўққа ёғига ўхшамаса ҳам хуштаъм ёғ бор... Мен тезда чиқаман, машинани бомбапанага обормасанг ҳам бўлади...

– Салом, жаноби генерал.

– Хайль Гитлер, группенфюрер! – жавоб берди Гелен ўрнидан туриб Мюллернинг истиқболига пешвоз чиқаркан.

Мюллер кулиб қўйди:

– Биз шунақа даврда яшаяпмизки, ҳозир группенфюрер ўрнига бирорта оддий лейтенант бўлиш ишончлироқ. Шундай эмасми?

Гелен елкасини қисиб деди:

– Сиз ўта қудратли немиссиз, шунинг учун ҳам ҳаётнинг барча ҳодисаларини ягона тартиб шаклига келтиришга уринасиз. Бунақаси эса мумкин эмас, чунки мантиқ ҳиссиётдан ажралиб қолса тартибсизлик бошланади.

– Бу гапларнинг нима алоқаси бор? – сўради Мюллер Геленнинг рўпарасидаги креслога ўтираркан.

– Бу шунчаки бир хушомад. Агар сиз менинг алоқаларим борлигини дарров сеза олганингизда, мен бу ерда ўтирмаган, жуда ёрлақаганда, Шарқий фронт ертўлаларида совқотиб юрган бўлардим.

– Мени бекорга ўзингизнинг асосий душманингиз деб ҳисоблаяпсиз, – жавоб берди Мюллер. – Сизнинг мендан кўра қудратлироқ душманларингиз бор, буни биласиз, аммо Россия соҳасидаги билимларингиз – сизнинг энг ишончли кафолатингиз ҳисобланади, алоқаларингизгина эмас, асло.

– Қани, соддадил деҳқонга мантиқий ҳийла-найрангингизни тушунтириб беринг-чи.

– Марҳамат, – деди ўз навбатида жилмайиб Гелен. – Инсон туйғуси – бу, туғма нарса, мантиқ эса кейин ҳосил бўлади. Бу иккала хусусият ягона бўлиб бирлашгандан кейингина ишнинг муваффақияти учун қулай замин яратилади. Биз эса кейинги йилларда худди иккига бўлиб ташлангандек яшаяпмиз: туйғу бизга бир нарсани айтади, мантиқ, яъни кўрсатмаларга итоат этиш ва буйруқларни бажариш бурчи эса, бутунлай бошқа томонга чалғитиб кетади. Тўғрими?

– Шубҳасиз.

– Мана, кўряпсизми... Сиз ўта қудратли немис каби ақл бовар қилмайдиган ишни уддалашга беҳуда уринасиз-да, оқибати кулфат билан тугайдиган мантиқсизликка бериласиз.

– Биринчидан, мен немис эмас, баварияликман. Иккинчидан, мен ҳозирги мантиқсиз мантиғимизни ҳамма вақт ҳам завқ билан тарғиб қилавермайман, шу сабабли ҳам ҳозирча тирик юрган бўлсам керак. Аммо нега энди ўта қудратли немис ҳақида гап очиб қолганингизга ҳалиям тушунмаяпман.

– Бунинг сабаби шундаки, сиз ўз сўзингизни, ўз фикрлаш усулингизни суҳбатдошингизга ўтказмоқчи бўласиз... Баҳслашиб ўтирманг, мен ҳам соф немис эмасман, пруссак билан голланд қони омухтаси қўшилмаси ўзлигини намоён этмаслиги мумкин эмас... Сиз дангалига фикр юритасиз: группенфюрермисан, генералмисан – бари бир, душманга сен гирт ёвуз бўлиб кўринаверасан, лейтенантни бўлса итвачча деб қўя қолишади. Шундай эмасми?

– Шундай.

– Менга қараганда, албатта, сизга аламлироқ бўлади. Шарқда ҳам, Фарбда ҳам сиздан нафратланишади. Менга нисбатан Кремлнинг ашаддий нафрати Фарбдаги, айниқса, Америкадаги яҳудий молиячи корчалонларнинг ишларимга гаразли қизиқиши олдида нима деган гап.

– Мана энди гапларингизга тушундим, – деди Мюллер нафасини ростлаб. – Айтмоқчисизки, мендек генералнинг ҳали бозори ўтмаган. Сендек шарти кетиб парти қолган қария Мюллерни, ҳатто лейтенантга айланиб қолганингда ҳам руслар ҳам америкаликлар ҳам девор тагига олиб бориб отиб ташлашади, демоқчи бўласиз-да.

– Йўқ, сиз ҳеч қанақанги бавар эмас, балки немис, юз фоиз немиссиз, бобокалонларингиз Бранденбург ёки Ганноверда туғилган бўлса ажаб эмас. Сизга ачинаман. Сиз билан биз, ҳа, худди биз, группенфюрер, аллақандай арзимаган ташкилот вакиллари эмасмиз, лекин ўртада рейх хотираси турибди; менинг хотирам

Кремлга қарши қаратилган, сизники Кремлга қарши бўлганидек, Даунингстритга, Оқ уйга ва Елисей саройига ҳам қарши. Бизни отиб ташлаш гуноҳ бўлади.

– Йўқ, – Мюллер бошини чайқаб қўйди, – Йўқ, генерал! Сиз мени Шелленберг билан адаштиряпсиз. Аммо сиз мени шу ерга бошлаб келган худди ўша гоёлар йўналишида фикр юритдингиз... Гудериан сиздаги «Қизил таврот»нинг бир нухасини бизга беришни рад этди. Сабаби нимада?

– Гудериан фақат рад этилган буйруққа имзо чеккан, группенфюрер. Мен рад этганман.

«Қизил таврот»нинг нухасини гестапога юбориш ҳақидаги илтимосномани рад этиш сабабини у яхши биларди. Бу китобда сиёсий намояндалар, генераллар, конструкторлар, министрлар ҳақидаги хуфёна маълумотлар босилган эди; Гелен бу маълумотларни Россиядаги агентура хабарларидан, телефон сўзлашувларини яширин тинглаш ва асирларни сўроқ қилиш (у икки ой вақтини Власов ва унинг яқинлари билан суҳбатлашиб, «таврот»даги ёзувларни қайта текшириш ҳамда уларни сотқинлар олиб келган янги маълумотлар билан бойитишга сарфлади) орқали тўплаганди.

«Қизил таврот» Гелен умид боғлаган омиллардан бири эди; жаҳонда ҳеч ким, ҳеч бир маҳкама Гелен ва унинг штабида мавжуд бўлган бунақанги бой ахборотга эга эмасди, бирорта разведка, ҳатто асосан сиёсий иш, яъни тезкорлик билан жанжал чиқаришга ихтисослашган Шелленберг разведкаси ҳам Гелен билганчалик маълумотга эга эмасди; ҳақиқий разведка аста-секин ҳаракатга келувчи минани ғамлаб олиб, анча йил аввал жойлаштириб қўйиши кераклигини бригаден-фюрер унутиб қўйган ёки тушунмаган бўлиши мумкин. Айтгандек, у шафқат қилиши мумкин – Гелен навбатдаги муваффақият тўғрисида фюрерга хабар беришга шошиладиган гиммлерчасига ишлайди. Бироқ, рейхнинг

армияси «резерв қонуни» асосида яшаяпти: ҳатто ғалаба қўлга киритилган тақдирда ҳам кутилиши мумкин бўлган мағлубият ҳақида ўйлаши ва ўч олиш, қарши ҳужумга ўтиш, янги қақшатқич зарба бериш чораларини олдиндан тайёрлаб қўйиши лозим бўлади...

– Бу ишларингизни нотўғри тушунишлари мумкин, генерал, – деди Мюллер, – шу сабабли ҳам мен бу масалани тинч йўл билан ҳал этгани келдим.

Гелен бошини чайқаб деди:

– Группенфюрер, жа катта кетманг, ҳозир Гитлернинг умиди фақат бизда, армияда, Сиз бундан бир йил, ҳатто ярим йил аввал рейхнинг даҳшатли қуроли эдингиз. Эндиликда бизни ҳеч нима қилолмайсиз. Мени энди сизга топшириб қўйишмайди. Мен энди сиздан қўрқмайман.

– Хўш, хўш, – деди Мюллер. – Баракалла. Мард одамларни ёқтираман-да! Ўзим ҳам болалигимда шунанга – қўрқоқ бўлгандим. Ана шундай қўрқоқларгина махфий полицияга ёпишиб олишади. Нима қилганда ҳам бошқалар устидан қудратли ҳокимликка эга бўлсан-да... Фақат шуни айтиб қўяй, икки взвод аскарни Тюрингиядаги боғ-ҳовлингизга, хотинингиз билан фарзандларингиз ҳузурига тезда жўнатиш, оилангизни кўз қорачиғидек сақлашсин. Ҳозир таҳликали замон, дастлабки зарба, аввал бебахт аёл билан болаларнинг бошига тушади.

Мюллер бамайлихотир, секин ўрнидан туриб эшик томон юрди.

– Сиз ақлдан озибсиз! – ҳайқириб юборди Гелен. – Сиз ақлдан озибсиз! Орқага қайтинг!

Мюллер итоаткорона ортга бурилиб яна креслога – энди худди уй эгасидек қулай жойлашиб ўтирди-да, ярашган киши оҳангида деди:

– Ҳеч бўлмаса, қаҳва ичишни таклиф қилсангиз бўларди.

Гелен ўзини тутиб олиб жавоб берди:

– Сизга қаҳва тутишим мумкин, аммо ўзингиз ҳам уйингизга бир даста эсэсчилардан пойлоқчилар қўйсангиз ёмон бўлмасди. Чунки сизнинг ҳам оилангиз, хотин, бола-чақангиз бор, шундай эмасми?

– Бор эди, – жавоб берди Мюллер. – Ўғлим Шарқий фронтда ҳалок бўлди, хотинимни эса қурбон қилишга тайёрман. Шунинг учун мени тўхтатдингизми?

– Сизга «Қизил таврот»нинг нима кераги бор?

– Мақсадим – сизни бир ишга шерик қилмоқчиман.

– Яъни?

– Жуда оддий иш: Москва билан алоқа қиладиган каналдан фойдаланиш имкониятига эга бўлиб қолдим; сизнинг «Қизил таврот»ингизни Кремлга ташлай олсак, у ерда шунақанги тўс-тўполон бўлардики, бунинг оқибатини сўз билан тасвирлаш мушкул. Власовнинг калласи баъзан ишлаб қолади-да, оддий киши унутиб юборадиган нарса сотқиннинг миясида шундоқ туради. Мантиқ билан ҳиссиёт омиктаси бўлган бу нопок қотишмаси тоза нарсани домига тортишга уринади. Сотқинлик – аломат нарсда, сотқин учинчи одам бўлишни истайди, у ҳар доим ўзини оқлаш учун биринчи ва иккинчи одам қиёфасига киришни ўйлайди... Мен тавротингизни шу ерда, хонасингизда кўриб беришга тайёрман, мен уни олиб кетганимда таврот Кальтенбруннер ёки Гиммлернинг темир сандиғига тушиб қолишидан ҳайиқиб, тўғри иш қиляпсиз...

– Демак, умримни бағишлаган ишга сизни ҳам дахлдор этишим учун мендан сўраяпсизми? – сўради Гелен истеҳзо билан.

– О! Сўзларни шунчаюм аниқ-аниқ териб мутлақо тўғри ифода этдингиз-да, генерал!

– Бунда бахтиқаро Канарисга ёрдам беришингиз керак бўлади.

– У билан Кальтенбруннер шугулланыпти. Шахсан ўзи шугулланыпти.

– Ҳа, лекин Германиянинг... ва фюрернинг содиқ кишилари азоб чекаётган ўша концлагерда сизнинг одамларингиз бор-ку, – қўшиб қўйди Гелен. – Улар ҳар ишга қодир...

– Мантиқ, генерал, мантиқ, қани сизнинг мантигингиз? Эндиликда армиянинг ҳамма нарсадан қудратли эканини, бизнинг, бечора гестапонинг эса боши берк кўчага кириб қолганимизни ўзингиз ҳозиргина айтдингиз-ку, яна сизнинг одамларингиз ҳамма ишга қодир деб, ўз сўзингизга қарши чиқяпсиз-а...

Мюллер Геленга қараб ҳаддан ошириб юборганини фаҳмлади: бу жин ургур прус оқсуяги, армиядаги юқори табақа вакили қуюшқондан чиқиб кетиши мумкин...

– Майли, – деди Мюллер, – келинг, шартлашиб олайлик: мен фюрер ҳукми билан ўлдирилган фельдмаршал Вицлебен ҳамда генерал Тресковнинг қариндошлари йўқ қилинмаслигига кафолат бераман... Мен фюрернинг буйруғига кўра, ўзини ўзи ўлдирган фельдмаршал Роммелнинг оиласини концлагерга жўнатмасликка сизга ваъда бераман... Бахтиқаро Канариснинг тақдирига келганда эса, мен уни нималар кутаётганини аниқлашга уриниб кўраман. У нега шу пайтгача қатл этилмагани, жаллоднинг қўлини ким тўхтатиб қолгани, бу кимнинг фойдаси экани сабабларини тушуниб олишга ҳаракат қиламан. Ана шундай шартлашув сизни қониқтирадими?

Гелен телефон гўшагини кўтариб, адъютантга икки финжон қаҳва келтиришни буюрди, сўнг темир сандиқни очиб, китобни олди-да иргангандек бўлиб, лекин шу билан бирга ачингандек китобни Мюллерга узатди.

Мюллер бир-иккита саҳифасини варақлаб, жилмайиб қўйди.

- Буям бир мулк-а? Ажойиб мулк!
 - Мулк эмас, бу – келажак...
- Адъютант чиқиб кетгач, Мюллер сўради:
- Айрим саҳифаларидан фотонусха олиш мумкинми?
 - Айримларидан мумкин, ҳаммасидан эмас.
 - Қанчасидан?
 - Тўртдан бир қисмидан.
 - Келишдик. Менда яна бирорта илтимосингиз. борми?
- Бор.
 - Марҳамат.
- Гелен жилмайиб деди:
- Бирорта қизни жудаям севиб қолишингизни истардим, сизнинг ёшингиздагиларнинг кўпи шундай қилади, шунда оиламнинг тинч яшаши ҳақида сиз қилмоқчи бўлган гамхўрликка жавобан мен ҳам ўша қизга меҳрибончиликлар кўрсатган бўлардим.
- Мюллер бошини чайқаб қўйди.
- Мен Маркс асарларини ўқиб тураман, генерал, унинг «товар-пул» формуласи кексая бошлаган эрмакталаб эркакларга бемалол мос келади, бу – муайянлик – унда ҳиссиётга ўрин йўқ...
 - Қаҳвангиз совиб қоляпти...
 - Умуман, мен қаҳва ичмайман, шунчаки ўзимни умумий қонун-қоидаларга бўйсунушга ўргатганман, даврамдагилар ҳам бунга риоя қилишини ёқтираман...
- Мюллер Принцальбрехтштрасседаги ўз хонасига қайтиб келиб, Шольцдан аччиқ чой дамлашни илтимос қилди-да, қандай янгиликлар борлигини сўради, адъютантнинг жавобини эшитиб ҳайронликдан елкасини қисиб қўйди, сўнг ҳорғин жилмайиб, балиқчаларга, ушоқ солди.
- Ҳайрон бўлишга ва қувонишга асос бор эди: Штирлицнинг қайтмаслигига Мюллер тўқсон тўққиз фоиз ишонган бўлса ҳам у Берлинга қайтиб келибди; унинг

қайтмаслигига Мюллерда етарли даражада далил бор эди, чунки шахсий кузатув хизматининг Швейцариядан юборган маълумотига кўра, СС штандартенфюрерининг рус махфий хизмати билан алоқаси борлиги аниқ эди.

ЛЕКИН ҚАЙТИШИНИНГ МАЪНОСИ НИМАДА? НЕГА?

Сарғиш эман барглари тўшалган ерда ўтирган Штирлиц ўрнидан турди. Айрим жойларда кўм-кўк, зумрад майсалар кўриниб қолибди, нимагадир унга худди ёш балоғатга етмаган қизчанинг мунгли қўшиғидан таъсирланиб кўнгли хижил бўлди, Мари-на Рокк апрелнинг ўн етти лаҳзаси ҳақида, дарахтларнинг рақсга тушиши ва оқимга тушиб қолган оқ чорлоқ қушининг чўкиб кетиши, ҳеч ким унга ёрдам беролмаслиги ҳақидаги ашуласининг сўнгги бандини куйламоқда эди; Роккнинг сал бўғиқроқ бўлгани сабабли ҳам аллақандай маъюс, сирли эшитилаётган овози авжига чиқди, кейин оғир сокинлик чўкди; диктор фронтлардан олинган сўнгги хабарларни ўқишга киришди; овозининг оҳанги – голибона, юксак: «Танкчилар жасорати, люфтваффе валломатларининг ғалабаси, енгилмас ССнинг даҳшатли қарши ҳужуми...»

Штирлиц машина ёнига келиб, радиони ўчирди ва рулга ўтириб Берлин томон жўнаб кетди...

У ҳозир биргина ўзига насиб этган бу сокинлик ва ёлғизлик гаштини чўзмоқчи бўлгандек машинани тез ҳайдамасди.

Уч соатдан кейин манзилга қайтиб боргач, ўзини нималар кутаётганини билишни истамасди, аниқроғи тасаввур ҳам қилолмасди. У ўзини ҳеч нимани ўйла-масликка мажбур этиб секин борарди; бутун аъзои баданига эрк берди; бироқ, ўйламасликни ўзига қатъий буюргани сайин саволлар шунчалик қуюлиб кела-